

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32837/app.v0i69.1308>

А. О. Сіленко

orcid.org/0000-0001-9420-0019

доктор політичних наук,

професор кафедри українознавства та соціальних наук

Одеського державного екологічного університету

Н. В. Крук

orcid.org/0000-0003-2764-4212

кандидат політичних наук,

старший викладач кафедри політології, соціології та соціальних комунікацій

Одеської національної академії зв'язку імені О. С. Попова

ДИСТАНЦІЙНА ОСВІТА: АЛЬТЕРНАТИВА ЧИ ДОДАТКОВІ МОЖЛИВОСТІ ТРАДИЦІЙНОЇ ОСВІТИ?

За свою історію людство пережило чимало пандемій. З того часу медицина стрімко розвивалася. Однак, пандемія, яка розпочалася наприкінці 2019 р. у китайській провінції Юхань, показала, що світ виявився не готовим до неї. Про це свідчить статистика коронавірусу у світі. Станом на лютий 2022 року більше 423 млн. людей заразилися, близько 6 млн. людей померли. (Пандемія Covid-19).

Невідомий медицині збудник змусив по-новому функціонувати всі сфери життєдіяльності людей, зокрема економічну, соціальну, охорону здоров'я, освіту та ін.

Макроекономічні наслідки впливу пандемії Covid-19 проаналізовано у статті М. Федик «Макроекономічні наслідки впливу пандемії Covid-19 на світову економіку» (Федик, 2021). Автор вказує на такі негативні наслідки коронавірусної пандемії, як скорочення торгових операцій між країнами, зростання безробіття, падіння виробництва в окремих секторах економіки (туризм, продовольча сфера, сфера послуг тощо). Тому особливо постраждала економіка тих країн, у яких ці сфери формують найбільшу частку ВВП.

Щодо впливу пандемії на економіку України, то аналіз відкритих джерел показав, що прогнози, які робив уряд набагато оптимістичніші, ніж прогнози економічних експертів. Так, на думку голови Комітету економістів України Андрія Новака, оптимістичні заяви влади є передчасними, «Незважаючи на заяви Кабміну і НБУ про те, що економіка нібито почала відновлюватися, сухі статистичні дані вказують на протилежне. За підсумками першого кварталу ВВП продовжив падіння (на 2,2%), і це показує загальний стан економіки. Підсумки квітня і травня показують, що падіння триває в ключових галузях. Єдина позитивна нота – у травні промисловість додала 1,1%, але інші галузі – залишаються в «мінусах». Тому заяви урядовців – це передчасні оцінки і замилювання очей». (Українська економіка)

Також постраждала і соціальна сфера, яка є похідною від економіки. У результаті різкого падіння доходів населення підвищився рівень соціально-економічної нерівності, у тому числі, так званої, «працюючої бідності», за якої дохід працюючої людини не забезпечує її фізіологічні та соціальні потреби.

Як кажуть, все пізнається порівняно. І справді, на тлі російської військової агресії проти України проблеми та труднощі, пов'язані з наслідками Covid-19, багато в чому відійшли на другий план.

У зв'язку з військовим становищем Міністерство освіти і науки України ухвалило рішення призупинити навчальний процес у закладах освіти з 24 лютого 2022 р. на 14 днів. Після вимушених канікул МОН України рекомендувало продовжити навчальний процес залежно від конкретної ситуації у дистанційній чи змішаній формі навчання.

Невеликий екскурс в історію дистанційної освіти веде нас до 1728 р., коли в газеті Бостона з'явилося оголошення про набір студентів для вивчення стенографії в будь-якому місці країни

за допомогою пошти, подане Калєбом Філіпсом. У 1840 р. Ісаак Пітман став розсилати всім охочим листи зі своїми уроками. Далі цей досвід став використовуватися навчальними закладами у Німеччині та США. Вважається, що першим дистанційним навчальним закладом у США став університет Чикаго, який у 1892 р. запропонував студентам першу дистанційну програму.

Можливості дистанційної освіти розвивалися паралельно з появою нових інформаційних технологій та зв'язку. Новий поштовх його розвитку додало радіо, винахід якого удосконалив процес навчання на відстані. Вперше радіо у навчанні використовував Пенсільванський університет у 1922 р. Потім настала черга телебачення, завдяки якому у 1950-х роках почали відкриватися телевізійні навчальні курси. Через кілька років вже багато американських та європейських університетів освоїли телевізійне мовлення навчальних курсів. А в 1965 р. для дистанційного навчання став використовуватись телефонний зв'язок, зокрема Вісконсінський університет відкрив телефонну навчальну програму для лікарів.

В Україні дистанційна форма освіти впроваджується вже понад двадцять років. У 2002 р. Міністерство освіти і науки України вперше запровадило експеримент з дистанційного навчання.

Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні, затверджена Постановою Міністерства освіти і науки України від 20.12.2000 р.: «Дистанційна освіта – це форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, що реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання».

Положення про дистанційне навчання, затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 р.: «Під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій».

Мета статті: проаналізувати можливості та перспективи дистанційного навчання у вищій школі, у тому числі в умовах надзвичайних ситуацій. **Завдання** статті: дослідити переваги та недоліки дистанційної освіти, її значення у житті студентів, викладачів та Університету.

Гіпотеза дослідження: дистанційне навчання не замінить традиційне навчання, а збагатить його можливості в організації навчального процесу та підвищення якості освіти.

Теоретичні основи дистанційної освіти досліджено у працях українських дослідників Б. Шуневича, А. Кахович, В. Гриценка, В. Колос, С. Кудрявцевої, І. Левандовської, Е. Яценко та інш. Інформаційне програмне забезпечення дистанційної освіти розглядається в трудах Г. Козлакової, роль Інтернет-технології у системі дистанційного навчання аналізується в працях П. Федорука та інш.

Ще за умов пандемії активізувалася дискусія про переваги дистанційного навчання порівняно з традиційним навчанням. Ініціатори численних та різноманітних он-лайн курсів наполегливо просувають думку про те, що традиційна система освіти втрачає свою значущість та якість, оскільки не відповідає на нові виклики сучасного розвитку суспільства.

І справді, в умовах вимушеної самоізоляції, тривалих карантинів дистанційне навчання дозволило зберегти зв'язок та взаємодію закладів вищої освіти зі студентами, продовжувати надання/отримання освітніх послуг.

Переваги дистанційного навчання було оцінено і в умовах війни, яку проти України розв'язала росія. Багато студентів та викладачів були змушені переїхати з небезпечних районів у спокійніші. Частина з них виїхала за межі України. За інформацією Міністра освіти та науки України Сергія Шкарлета, у 18 регіонах освітній процес ведеться у дистанційній формі (у 24 регіонах України).

Однак чи не є парадоксом той факт, що до заочної освіти у нашому суспільстві завжди було скептичне ставлення, а дистанційну освіту вихваляють? Заочна освіта завжди вважали несерйозною, неефективною. Тих, хто закінчував Університети заочно, не вважали знаючими фахівцями. Адже заочна освіта мала ті ж переваги, що є у дистанційної освіти. Систематично бути присутнім на заняттях не потрібно, контрольні завдання можна виконувати у зручний час. Диплом про вищу освіту такий самий, як і в стаціонарній формі навчання.

Чим же стала дистанційна освіта для студентів, викладачів та університетів, альтернативою очній формі навчання чи її доповненням?

Дистанційна освіта для студентів

Головною перевагою для студента є гнучкість навчального процесу, адже прийнято вважати, що дистанційна освіта дозволяє студентам брати участь у навчальному процесі в індивідуальному темпі, перебуваючи у будь-якій точці світу та у будь-який час.

Студенти отримують можливості економії коштів на проїзд та проживання, суміщення дистанційного навчання з роботою та навчанням на іншій спеціальності.

Але є головна умова для здобуття освіти дистанційно, а саме стійкий доступ до Інтернету.

Як зазначають експерти відомої міжнародної правозахисної організації Freedom House у своїй доповіді про Україну за 2021 р. «За останніми даними Міжнародної спілки електрозв'язку (МСЕ), станом на 2019 рік рівень проникнення Інтернету становить 70,1%. Станом на 2020 рік рівень проникнення фіксованого широкосмугового доступу в Інтернет становив 18,62%, тоді як рівень проникнення широкосмугового мобільного зв'язку становить 85,3%. Водночас, згідно з узагальненими даними, оприлюдненими аналітичною ініціативою DataReportal у січні 2021 року, частка користувачів Інтернету в загальній чисельності населення України (43,6 млн осіб) становить 29,47 млн. індивідуальних користувачів; при цьому загальний рівень проникнення інтернету становить 67,6%» (Ukraine).

Як бачимо, проблема проникнення Інтернету залишається актуальною щодо організації дистанційної освіти в Україні. Тому що «користування Інтернетом» може означати підключення до Інтернету в кафе, ресторанах, розважальних та торгових центрах, а не можливість підключення до освітніх онлайн-платформ Університетів.

Більшість українських громадян для входу в Інтернет використовує телефони та Інтернет-зв'язок, наданий мобільними операторами, чого явно недостатньо для участі в роботі освітніх онлайн-платформ.

Через відсутність Інтернету або нестійкого Інтернет-сигналу не всі студенти можуть брати участь у навчальному процесі. Так, в умовах війни у багатьох студентів зникла можливість брати участь у онлайн-навчанні.

Ще однією важливою проблемою, яка перешкоджає участі студентів у дистанційній освіті, є соціальна нерівність. Стає очевидним, що дистанційна освіта доступніша студентам із забезпечених сімей. Вони мають швидкий доступ в Інтернет, персональне якісне обладнання, що є важливим в умовах, коли кільком членам сім'ї необхідно дистанційно вчитися та працювати.

Продовжуючи тему соціальної нерівності, слід зазначити, що більші можливості навчання у дистанційному режимі у студентів – міських жителів, ніж у студентів із сільської місцевості. За даними Міністерства розвитку громад та територій України, сьогодні 35% сільських жителів не мають можливості користуватися інтернетом. Майже 53% українців не мають базових цифрових навичок. А люди з інвалідністю потребують особливих програм та гаджетів, які дозволять виходити в онлайн. Розвиток цифрової інфраструктури особливо на селі – одне з завдань «Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» в напрямку створення цифрової безбар'єрності. В Україні планують забезпечити інтернетом 95% сільського населення до 2024 року. Стратегія розробляється в межах ініціативи першої леді Олени Зеленської та має на меті зробити безбар'єрність новою суспільною нормою. (Офіційний сайт Міністерства).

Дистанційна освіта як і заочне, переважно, розраховане на самостійну підготовку. І тут є, на наш погляд, проблема. Чи мають студенти достатній рівень самоорганізації та дисципліни, на які й розрахована дистанційна освіта? Як пишуть дослідники, «Ефективність дистанційного навчання заснована на тому, що ті, кого навчають, самі відчувають необхідність подальшого навчання, а не піддаються тиску з боку» (Кохановська, Ключникова). Якщо у студентів немає мотивації вчитися без допомоги викладачів, то про яку ефективність цієї форми навчання може йтися? Не секрет, що багато не топових університетів, боячись позбутися студентів, просто «дарують» їм оцінки, а згодом і диплом.

Дистанційна освіта для викладачів

Необхідність регулярного підключення до системи дистанційної освіти через карантин стала серйозним випробуванням для викладачів закладів вищої освіти. Проблеми, із якими їм довелося зіштовхнутися, були як матеріально-технічного, і психологічного характеру. Так

матеріально-технічне забезпечення процесу дистанційного навчання повністю лягло на плечі викладачів.

Відомі ситуації, коли адміністрації навчальних закладів вимагали від викладачів, щоб вони вели дистанційні заняття зі стін Університетів. Проте, як правило, у більшості навчальних закладів викладачі не мають ізолюваного робочого місця, обладнаного комп'ютерною технікою, необхідною для організації дистанційної освіти, та, відповідно, доступу до Інтернету.

Обов'язком викладачів стало не лише технічне забезпечення навчального процесу, а й оплата комунальних послуг. Адже організація дистанційного навчального процесу неможлива без електрики, сталого підключення до Інтернету та ін.

Парадоксально, але замість подяки викладачам у суспільстві, зокрема з боку деяких студентів, батьків учнів і навіть чиновників, звучали пропозиції щодо скорочення зарплати професорсько-викладацькому складу в період функціонування дистанційної освіти. Аполгети скорочення, скажімо прямо, і так скромної зарплати, викладачам, не помітили, що викладачам довелося обладнати своє робоче місце вдома, незважаючи на різні побутові умови та сімейні обставини, і практично повністю взяли на себе матеріально-технічне забезпечення процесу дистанційного навчання,

У зв'язку з побоюваннями педагогічних працівників, що їм можуть знизити заробітну плату, Міністерство освіти і науки у своєму листі от 2.11.2020 г. № 1/90-609 «Щодо організації дистанційного навчання» було змушене пояснити, що у законодавстві не визначено особливостей оплати праці педагогічних працівників, які організують дистанційне навчання».

Пропонувати знизити зарплату викладачам у зв'язку з тим, що вони перейшли до режиму дистанційної освіти, можуть лише люди, які не знають у навчальному процесі. Ті, хто не має уявлення про те, якими професійними та додатковими, наприклад, технічними, навичками, знаннями, стресостійкістю, повинен мати педагогічний працівник, який виходить на зв'язок зі студентами у дистанційному форматі. Не кажучи вже про витрати викладача на матеріально-технічне забезпечення навчального процесу та комунальні послуги.

Таким чином, коли обговорюється така перевага дистанційної освіти, як її нижча вартість у порівнянні зі стаціонарною формою, не слід забувати, що багато в чому це досягається завдяки викладачам, які беруть на себе значну частину витрат. У такій ситуації логічно не знизити, а навпаки підвищити зарплату викладачам з метою компенсації витрат на організацію дистанційного навчання.

Досвід дистанційного навчання, які придбали викладачі під час коронавірусної пандемії, став їм дуже корисним під час воєнного стану.

Викладачі, які були змушені через війну залишити свої місця проживання, продовжили працювати завдяки системі дистанційної освіти, навіть перебуваючи за межами України. З цього приводу освітній омбудсмен Сергій Горбачов написав, що «Деякі не дуже обізнані у правовому плані керівники намагаються абсолютно незаконно позбавляти українців права на працю, видаючи безграмотні накази про заборону дистанційної роботи для тих працівників, які наразі перебувають за межами України». (Вчителі та викладачі можуть).

Ст. 60-2 Кодексу законів про працю України говорить, що «дистанційна робота – це форма організації праці, за якої робота виконується працівником поза робочими приміщеннями чи територією власника або уповноваженого ним органу, в будь-якому місці за вибором працівника та з використанням інформаційно-комунікаційних технологій».

А відповідно частини четвертої статті 60-2, у разі запровадження дистанційної роботи працівник самостійно визначає робоче місце та відповідає за забезпечення безпечних і нешкідливих умов праці на своєму робочому місці. «Тобто чинне законодавство не встановлює жодних територіальних обмежень щодо робочого місця працівника в умовах дистанційної роботи. Отже, педагогічні працівники цілком правомірно з використанням дистанційних технологій можуть здійснювати педагогічну діяльність, перебуваючи за межами України». (Вчителі та викладачі можуть).

26 квітня 2022 р. Кабінет Міністрів України своєю постановою заборонив працівникам державних установ та підприємств працювати за кордоном. Деякі керівники закладів вищої освіти зрозуміли, що викладачі мають негайно повернутися в Україну. Проте Освітній омбудсмен Сергій Горбачов пояснив, що дія цієї постанови на викладачів та вчителів не поширюється.

Чомусь деякі керівники Університетів вважають, що дистанційне навчання існує лише для зручності студентів. На наш погляд, переваги дистанційного навчання мають поширюватися на всіх його учасників, а не лише на студентів, які отримали унікальну можливість здобувати знання, не виїжджаючи за межі своєї країни, області, міста. Викладачі повинні мати таку саму можливість – працювати дистанційно.

Дистанційна освіта для Університету

Університети насамперед зіштовхнулися з проблемою швидкої переорієнтації на дистанційну освіту. Навіть якщо раніше в ряді ЗВО і були створені деякі інструменти дистанційної освіти, досвіду їх практичного застосування було недостатньо ні у студентів, ні викладачів, ні адміністрації. Проте, переважно, всі ЗВО впоралися із цим завданням. На допомогу їм були різні освітні онлайн-платформи.

У зв'язку з цим виникла потреба швидкого пошуку нестандартних рішень для організації дистанційної освіти. Наприклад, як контролювати весь процес? Доходило до курйозів, коли в деяких університетах від викладача вимагали після кожного заняття надсилати до навчального відділу скріншоти початку та кінця заняття. Або перед кожним заняттям викладач повинен був відправляти до навчального відділу повідомлення про майбутнє заняття з електронним посиланням на конференцію в Zoom, хоча саме навчальний відділ складає розклад занять. Чи не простіше, наприклад, в електронному розкладі розмістити постійне посилання викладача?

У деяких Університетах викладачів обмежують вибір цифрової платформи для організації лекцій та практики.

На жаль, такі практики зустрічаються досі, внаслідок чого головною фігурою в Університеті продовжує бути не викладач, а бюрократ-адміністратор, який невтомно винаходить способи, які відволікають викладача від його головного призначення – вчити.

В даний час, в умовах надзвичайних обставин Університети впровадили синхронну форму дистанційного навчання, яка є онлайн-навчанням в режимі реального часу. Лекції та практичні заняття проводяться за графіком очної освіти, але не в аудиторії, а за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. А студенти повинні їх відвідувати, якщо вони не мають поважних причин для звільнення від занять.

Вище ми говорили про те, що «дистанційна освіта дозволяє студентам брати участь у навчальному процесі в індивідуальному темпі, перебуваючи у будь-якій точці світу та у будь-який час». Таку можливість студенту надає асинхронна форма дистанційного навчання.

Але «у будь-який час» та «індивідуальний темп» можливі для студентів тоді, коли навчальний процес є повністю методично забезпеченим для самостійної роботи студентів. Коли вони мають можливість у будь-який зручний для них час слухати та дивитися відео-лекції, читати електронні підручники, виконувати контрольні завдання та багато іншого.

Викладач у системі дистанційного навчання вже не лектор, а автор навчально-методичного забезпечення дисципліни в електронному вигляді. Чи це добре? Наприклад, з економічного погляду? Іноді можна почути думку, що дистанційне навчання дозволить економити на зарплаті викладачів, якщо вони вже не читатимуть лекції в аудиторіях? Професор, створив метод забезпечення дисципліни, у тому числі відео-лекції, і за ідеєю, його послуг Університет більше не потребує? Проте лекція є об'єктом авторського права. Чи не означає це, що Університет повинен виплачувати професору роялті за використання результату його інтелектуальної праці? Наприклад, за кожен перегляд лекції?

В основному дистанційне навчання розраховане на групи учнів, які географічно віддалені від навчального закладу. Такою групою є, наприклад, іноземні студенти. Проте, як не дивно, саме з ними у навчальних закладах є особливо нестійким контакт. Як правило, іноземні студенти не використовують переваги дистанційного навчання, а навпаки, ігнорують. Чи можна припустити, що в місцях їх проживання немає Інтернет-зв'язку? Але ця гіпотеза мала право на існування, якби в дистанційному навчанні не брала участь якась частина іноземних студентів. Коли ж у дистанційному навчанні не беруть участь практично всі іноземні студенти, можна дійти висновку про наявність якихось інших причин.

У результаті заклади вищої освіти зазнають фінансових збитків від тимчасового усунення іноземних студентів від навчального процесу.

Водночас дистанційне навчання дозволяє Університетам економити на комунальних послугах, матеріально-технічному забезпеченні організації навчального процесу, на зарплаті за рахунок скорочення, відпусток за власний рахунок працівників навчально-допоміжного персоналу та адміністративно-господарської частини. Наприклад, працівників неелектронних бібліотек, які за відсутності студентів виявилися повністю незатребуваними, прибиральниць, оскільки приміщення ЗВО потребують прибирання рідше, ніж раніше та ін.

Тобто загалом знижується вартість підготовки фахівців, але ще раз зазначимо, у тому числі за рахунок викладачів.

Отже, зміцненню позицій дистанційної освіти у системі української вищої школи перешкоджають такі причини:

- низький рівень проникнення Інтернету;
- соціальна нерівність, внаслідок якої дистанційне навчання більш доступне студентам із забезпечених сімей;
- недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення Університетів;
- дистанційне навчання розраховане на самостійну підготовку студентів, тому ефективність навчального процесу багато в чому залежить від рівня самодисципліни та мотивації студента;
- відсутність безпосереднього контакту з викладачем, який необхідний для коригування освітнього процесу;
- обмежені можливості для ідентифікації студента під час виконання контрольних заходів.

Але навіть при вирішенні всіх цих проблем жодна дистанційна освіта не замінить очну освіту, що забезпечує інтерактивне спілкування студентів із професорами та доцентами, спеціалізацію у професійному колективі. А ось бути додатковим механізмом, який розширює можливості традиційної освіти, вона може.

У надзвичайних ситуаціях, таких як пандемія, війна, технології дистанційного навчання виявилися дуже затребуваними. Завдяки їм Університети змогли перенести в онлайн практики офлайн-освіти: читання лекцій та проведення практичних занять за звичним розкладом. Студенти отримали змогу продовжувати навчальний процес, а викладачі зберегли робочі місця.

Література

- Вчителі та викладачі можуть працювати дистанційно з будь-якої країни. URL: <https://nus.org.ua/news/vchyteli-mozhut-pratsyuvaty-dystantsijno-j-navit-z-za-kordonu-osvitnij-ombudsmen/>
- Кохановська Т. В., Ключникова Н. В. Переваги та недоліки дистанційної освіти в умовах розвитку інформаційних технологій та телекомунікацій. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/48405756.pdf>
- Офіційний сайт Міністерства розвитку громад та територій України. URL: <https://www.minregion.gov.ua>
- Пандемія Covid 19 в Україні. URL: <https://www.pravda.com.ua/cdn/covid-19/cpa/>
- У 24 регіонах України вищі здійснюють освітній процес за дистанційною або змішаною формою. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/827518.html>
- Українська економіка і пандемія: досягти дна і відштовхнутися. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrainska-ekonomika-vlitku-2021-roku-dosiahnuty-dna-i-vidshtovkhnutysia/31327546.html>
- Федик М. «Макроекономічні наслідки впливу пандемії Covid-19 на світову економіку». *Журнал Економіка та держава*. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=4974&i=6>
- Ukraine. URL: <https://freedomhouse.org/uk/country/ukraine/freedom-net/2021>

References

- Vchyteli ta vykladachi mozhut pratsyuvaty dystantsiino z bud-yakoi krain. URL: <https://nus.org.ua/news/vchyteli-mozhut-pratsyuvaty-dystantsijno-j-navit-z-za-kordonu-osvitnij-ombudsmen/>
- Kokhanovska T. V., Kliuchnykova N. V. Perevahy ta nedoliky dystantsiinoi osvity v umovakh rozvytku informatsiinykh tekhnolohii ta telekomunikatsii. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/48405756.pdf>
- Ofitsiynyi sait Ministerstva rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy. URL: <https://www.minregion.gov.ua>
- Pandemiia Covid 19 v Ukraini. URL: <https://www.pravda.com.ua/cdn/covid-19/cpa/>
- U 24 rehionakh Ukrainy vyshi zdiisniuiut osvittii protses za dystantsiinoiu abo zmishanoiu formoiu. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/827518.html>
- Ukrainska ekonomika i pandemiia: dosiahty dna i vidshtovkhnutysia. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrainska-ekonomika-vlitku-2021-roku-dosiahnuty-dna-i-vidshtovkhnutysia/31327546.html>

Fedyk M. «Makroekonomichni naslidky vplyvu pandemii Covid-19 na svitovu ekonomiku». *Zhurnal Ekonomika ta derzhava*. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=4974&i=6>

Ukraine. URL: <https://freedomhouse.org/uk/country/ukraine/freedom-net/2021>

Анотація

Сіленко А. О., Крук Н. В. Дистанційна освіта: альтернатива чи додаткові можливості для традиційної освіти? – Стаття.

У статті аналізуються можливості та перспективи дистанційного навчання у вищій школі, зокрема, в умовах надзвичайних ситуацій.

Досліджуються переваги та недоліки дистанційної освіти, її значення у житті студентів, викладачів та Університету.

Обґрунтовується, що зміцненню позицій дистанційної освіти у системі української вищої школи перешкоджають такі причини: низький рівень проникнення Інтернету; соціальна нерівність, внаслідок якої дистанційне навчання більш доступне студентам із забезпечених сімей; недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення Університетів; дистанційне навчання розраховане на самостійну підготовку студентів, тому ефективність навчального процесу багато в чому залежить від рівня самодисципліни та мотивації студента; відсутність безпосереднього контакту з викладачем, який потрібний для коригування освітнього процесу; обмежені можливості для ідентифікації студента під час виконання контрольних заходів.

Але навіть при вирішенні всіх цих проблем жодна дистанційна освіта не замінить очну освіту, що забезпечує інтерактивне спілкування студентів із професорами та доцентами, соціалізацію у професійному колективі.

Показано, що у надзвичайних ситуаціях, таких як пандемія, війна, технології дистанційного навчання виявилися дуже затребуваними. Завдяки їм Університети змогли перенести в онлайн практики офлайн-освіти: читання лекцій та проведення практичних занять за звичним розкладом. Студенти отримали змогу продовжувати навчальний процес, а викладачі зберегли робочі місця.

Ключові слова: дистанційна освіта, традиційна освіта, студенти, викладачі, Університет.

Summary

Silenko A. A., Kruk N. V. Distance education: alternative or additional opportunities for traditional education? – Article.

The article analyzes the possibilities and prospects of distance learning in higher education, including in emergency situations.

The advantages and disadvantages of distance education, its importance in the life of students, teachers and the University are explored.

It is substantiated that the following reasons impede the strengthening of the position of distance education in the system of Ukrainian higher education: low level of Internet penetration; social inequality, as a result of which distance learning is more accessible to students from wealthy families; insufficient level of material and technical support of Universities; distance learning is designed for self-training of students, so the effectiveness of the educational process largely depends on the level of self-discipline and motivation of the student; lack of direct contact with the teacher, which is necessary to correct the educational process; limited possibilities of identifying a student during the performance of control activities.

But even with the solution of all these problems, no distance education can replace full-time education, which provides interactive communication of students with professors and associate professors, socialization in a professional team.

It is shown that in emergency situations, such as a pandemic, war, distance learning technologies were in great demand. Thanks to them, Universities were able to transfer the practices of offline education to online: lecturing and conducting practical classes according to the usual schedule. Students got the opportunity to continue the educational process, and teachers retained their jobs.

Key words: distance education, traditional education, students, teachers, University.